

16

**Konya
Müdafaa-i Hukuk
Cemiyeti Kuruluşu ve
Faaliyetleri**

**Establishment and
Operations of the Konya
Association for Defence
of National Rights**

Yaşar Semiz

Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Kuruluşu ve Faaliyetleri

*Yaşar Semiz**

Özet

Mondros Mütarekesi'nden sonra Anadolu, İtilaf Devletleri tarafından işgal edilmeye başlamıştı. Bu devletler amaçlarına ulaşabilmek için kendilerine karşı direniş gösteren yerlerde silah ve para desteği ile Millî Mücadele karşıtı ayaklanmaları teşvik etmişlerdi. Bu duruma tepki olarak ülkenin dört bir tarafında vatansever halk, işgaller ve isyanlara karşı mücadele etmek, milletin sesini kamuoyuna ve dünyaya duyurabilmek için Müdafaa-i Hukuk, Kuvayı Milliye gibi teşkilatlar kurmuşlardır. Başlangıçta bölgesel nitelikte olan bu teşkilatlar daha sonra tek bir çatı altında toplanarak Millî Mücadele'de etkin rol oynamışlardır. Millî Mücadele yıllarında işgal girişimleri ve isyanlara karşı oluşturulan Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinden birisi de Konya'da kurulmuştur. Konya, İstanbul Hükümeti ve işgal devletleri için önemli bir ikmal merkezi olması sebebiyle baskı altında tutulduğundan, diğer vilayetlere nazaran burada millî teşkilatın kurulması gecikmiştir. Bu durum bazı olumsuz eleştiriler ve değerlendirmelere de sebep olmuştur. Eleştiriler arasında Konya eşrafı ve halkının Millî Mücadele'ye ilgisiz kaldığı, Damat Ferit Hükümetleri ve İşgal Kuvvetleri yanlısı tavır aldığı gibi ifadeler vardır. Ancak bu tür ithamlar doğru değildir. Konya, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kuruluşu ile birlikte Millî Mücadele'ye önemli katkılar sağlamıştır. Bunların arasında Konya'da millî duyguların uyanık tutulması, işgaller ve haksız uygulamaların protesto edilmesi, cephede mücadele eden orduya yapılan maddi ve manevi yardımlar ile orduya gönüllü asker toplama girişimleri sayılabilir. Bu çalışmada Millî Mücadele açısından Konya'nın yeri ve önemi, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kuruluş süreci, Millî Mücadele'ye geç katılma sebepleri, millî teşkilatların kurulması sırasında karşılaşılan güçlükler, cemiyetin kuruluşu, faaliyetleri ve Millî Mücadele'ye katkısı değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Konya, Millî Mücadele, İşgal, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, Sivaslı Ali Kemali, İkmal Merkezi

* Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu, ysemiz[at]selcuk.edu.tr, ORCID: 0000 0002 9204 8014

Establishment and Operations of the Konya Association for Defence of National Rights

Abstract

After the Armistice of Mudros, Anatolia began to be occupied by the Entente States, and in order to achieve their goals, they encouraged uprisings with the support of weapons and money in places that resisted them. In response to this situation, patriotic people all over the country established organizations such as 'National Forces' (*Kuvayı Milliye*) and 'Defence of Rights' in order to fight against invasions and rebellions and to make the voice of the nation heard to the public and the world. These organizations, which were regional in the beginning, later gathered under a single roof and played an active role in the National Struggle. During the years of the National Struggle, one of the Defense of Rights Associations, which was formed against invasion attempts and rebellions, was established in Konya. Since Konya was an important supply center for the Istanbul Government and the occupied states and was kept under pressure, it was delayed in establishing its national organization when other provinces were taken into account. This situation has also caused some negative criticisms and evaluations. Among the criticisms are statements such as that the notables of Konya and its people were indifferent to the National Struggle, and that they took a pro-Government and pro-Occupation Force stance. However, such accusations are not true. Konya has made important contributions to the National Struggle with the establishment of the Defense of Rights Society. Among these, it is noteworthy that national feelings in Konya remain awake and alive, protests against occupations and unfair practices, material and moral aid to the army fighting at the front, and the attempt to recruit volunteers for the army. In this study, first of all, the place and importance of Konya in terms of the National Struggle will be mentioned. Then, the establishment process of the Konya Defense of Rights Society, the reasons for its late participation in the National Struggle were questioned, and the difficulties encountered during the establishment of the national organizations were emphasized, and the foundation, activities and contribution of the society to the national struggle were evaluated.

Keywords

Konya, National Struggle, Occupation, Defense of Rights Society (Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti), Ali Kemali from Sivas, Supply Center

1. Giriş

Halkı belirli konularda bilinçlendirmek, yönlendirmek ve kamuoyu oluşturmak toplumsal yapılarda önemli bir unsurdur. II. Meşrutiyetle birlikte bu tür baskı unsurları bazen siyasi parti, bazen de dernek statüsünde ortaya çıkmaya başlamıştır.¹ Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri de bu tür kuruluşların devamı niteliğindedir. İlk defa Müdafaa-i Hukuk ismi 24 Temmuz 1324'te (1908) yayım hayatına başlayan ve haftada iki defa yayımlanan *Boşboğaz ile Güllâbi* adındaki bir mizah gazetesi üzerinde yer alan "Müdafaa-i hukuk ve vatan ve millete hadim musavver mizah gazetesidir." ibaresi ile dikkat çeker.² Aynı ifade Şubat 1913'te kurulan ve kadın haklarını savunan Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvân Cemiyeti'nde de görülür.³ Ancak her ikisinde de Müdafaa-i Hukuk ifadesi özel amaçlara yöneliktir. Vatan savunmasına yönelik bir amaçları yoktur.

Genel kullanılış şekli ile Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin fikrî temeli 1 Şubat 1913'te kurulan ve I. Dünya Savaşı yıllarında orduya gönüllü asker toplayan, askerî levazımat temin etmeye çalışan, asker ailelerine yardım eden, kültürel çalışmalar ile millî bilincin uyanması için gayret sarf eden Müdafaa-i Millîye Cemiyeti'ne⁴ dayanmaktadır. Temel amacı milletin kendi öz değerlerine, imkân ve yeteneklerine dayanarak, varlığını, haklarını, binlerce yıllık tarihi ve kültürel mirasını korumaktır. Mondros Mütarekesi'nden sonra başlayan işgallerin haksız ve hukuksuz olduğunu dünyaya duyurmak ve memleketin her tarafında hukuksuzluklara karşı koymak için millî bilincin uyanmasına çalışmaktır. Mustafa Kemal Paşa (Atatürk), 1920'de Müdafaa-i Hukuk'u "Milletin kendiliğinden kurduğu, örgütlediği, vatani ve millî amaçlarla harekete geçirdiği bir sistemdir." şeklinde tanımlamıştır.⁵ Bu tanımlamaya uygun olarak Müdafaa-i Hukuk teşkilatlarının ilk kurulduğu yerler düşman işgalini en yakından hisseden Kars, Edirne, İstanbul, İzmir, Erzurum gibi vilayetler olmuştur. Konya, bu tür işgal tehlikesini daha az hisseden vilayetlerden birisi olduğu için, burada millî direniş teşkilatları, tehlikeyi doğrudan hisseden vilayetlerden daha geç kurulmuştur. Bu durum Konya halkının Millî Mücadele'ye karşı duyarsız kaldığı anlamına gelmez. Mondros Mütarekesi'nden sonra Konya'nın da işgal edileceği söylentilerinin başlaması üzerine buradaki vatanseverler, özellikle Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın işgallere direnilmemesine yönelik telkinlerine karşılık işgalin haksız olduğunu halka anlatmak için Hukuk Mektebi Müdürü Selim Sabit Bey'in öncülüğünde İhtiyat Zabıtları Cemiyeti'ni kurmuşlardır.⁶

¹ Geniş bilgi için bkz. Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasi Partiler*, C. 1, İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları, 1983-1986.

² *Eski Harfli Türkçe Süreli Yayınlar*, C. 1, Ankara: Millî Kütüphane Başkanlığı Yayınları, 1987, s. 33.

³ unaya, *Siyası Partiler*, s. 481-482.

⁴ 1 Şubat 1913 - 2 Mayıs 1919 tarihleri arasında faaliyet gösteren cemiyet hakkında geniş bilgi için şu kaynaklara bakılabilir: Nazım H. Polat, *Müdafaa-i Millîye Cemiyeti*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1991; Tunaya, *Siyası Partiler*, s. 448-473. Zafer Toprak cemiyetin kuruluş tarihini 13 Şubat 1914 olarak vermektedir. Bkz. Zafer Toprak, "1909 Dernekler Kanunu", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, 1.Cilt. İstanbul: İletişim Yayınları, 1985.

⁵ Gazi Mustafa Kemal (Atatürk), *Nutuk*, C. 1, İstanbul: Devlet Matbaası, 1968, s. 2-5.

⁶ Mehmet Önder, *Konya Delibaş Hadisesi*, Konya: Yeni Kitap Basımevi, 1953, s. 60.

2. Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Kuruluşuna Kadar Konya

Konya 19. asrın ikinci yarısından itibaren devletin tahıl ambarı olarak öne çıkmıştır. Komşu vilayetler ve İstanbul ile sıkı bir ilişkisi vardır. İstanbul-Bağdat Demiryolu hattının üzerindedir. Karayolu ile Bursa, Antalya, Nevşehir ve Kayseri'ye bağlıdır. Savaş yıllarında Konya ve çevresi, düşman işgallerinin yoğunlaştığı bölgeler için hem erzak hem de nakliye vasıtalarının merkezi konumunda olduğundan vazgeçilmez bir öneme sahiptir. Bu özelliklerinden dolayı Millî Mücadele taraftarları, İstanbul Hükümetleri ve İşgal Devletleri için önemli bir merkezdir. Bunun için Mondros Mütarekesi'nden sonra Konya, İtilaf devletleri adına önce 22 Ocak 1919'da İngilizler,⁷ ardından da 24/25 Nisan 1919'da İtalyanlar tarafından işgal edilmiştir.⁸ İstanbul Hükümeti de en sadık valilerinden birisi olan Hürriyet ve İtilaf Partisi İkinci Reisi Cemal Bey'i Konya'ya atamıştır.⁹ Bundan dolayı Konya'da millî teşkilatların kurulması kolay olmamıştır.

2.1. Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Geç Kurulmasının Sebepleri

Konya, Millî Mücadele yıllarında Batı cephesinin ikmal merkezidir. Aynı zamanda ürettiği tarım ürünleri açısından ülke ekonomisinde önemli bir yere sahiptir. Bu itibarla İstanbul Hükümeti ve İşgal Kuvvetleri Konya'yı ellerinde tutabilmek ve Millî Mücadele yanlılarının eline geçmesini önlemek için gayret sarf etmişlerdir. Onların bu davranışları Konya'nın Millî Mücadele'ye katılmasını geciktirmiştir. Konya'nın Millî Mücadele'ye geç katılmasının başlıca sebepleri aşağıda açıklanmıştır:

2.1.1 İşgalci Devletlerin Faaliyetleri

Mondros Mütarekesinden sonra Anadolu'yu kendi aralarında paylaşmaya karar veren İtilaf devletlerinin öncelikle işgal etmeyi düşündükleri yerlerden birisi de Konya'dır. Çünkü Konya Anadolu'nun güneyindeki vilayetleri İstanbul'a bağlayan ayrıca batıya da açılabilen önemli bir kavşak noktasıdır. Bu itibarla Anadolu'da hâkimiyet kurulmak isteniyorsa Konya'nın mutlaka elde tutulması gerektiğine inanan İngilizler, mütarekenin

⁷ *Türk İstiklal Harbi, 1. Cilt, Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı*, Ankara: Gen. Kur. Basımevi, 1999, s. 217. Gotthard Jaeschke, *Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi, (30 Ekim 1918 -11 Ekim 1922), 1. Cilt*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1989, s. 14; Zeki Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü 1. Cilt, Mondros'tan Erzurum Kongresi'ne*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1993, s. 105.

⁸ *Harb Tarihi Vesikaları Dergisi*, S. 39, Mart 1962, Ankara: Gen. Kur. Basımevi, 1962, Vesika No. 925. İtalyanların işgal girişimleri Konya'da tepki ile karşılanmıştı. Osmanlı Ordusu Hümayunu Erkânı Harbiye-i Umumiye 2. Şubesi tarafından Konya'dan Yıldırım Kıtaatı Müfettişliğine gönderilen yazıda 'Top ve makinalı tüfeklerle birlikte Konya'ya geldiği işar buyrulan İtalyan taburu hakkında makamı Sadarettin talimat talep edilmiştir. Ancak alınacak talimatın zatı âlinize tebliğine değin taburun Konya'ya bu suretle vürudunun protesto edilmesi gerek ikamet ve gerekse iase için kendilerine hiçbir muavenette bulunulmaması, mütarekename ahkâmı hilâfında hiçbir hareketlerinin protestosuz bırakılmaması ve taburun ahval ve harekâtının dikkat ve ehemmiyetle tefahhüsüyle buraya sık sık işaratta bulunulması bilhassa mercudur' denilmiştir. *Harb Tarihi Vesikaları Dergisi*, S. 39, vesika No. 926; İngiliz ve İtalyan işgal için bk. *Türk İstiklal Harbi, 1. Cilt*, s. 217; Türk Jaeschke, *Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi*, s. 27.: Tayyib Gökbilgin, *Millî Mücadele Başlarken, Birinci Kitap*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1959, s. 59 - 62.: İtalyanlar, I. İnönü Savaşı'nın ardından İtilaf Devletleriyle anlaşmazlığa düşerek 20 Mart 1921'de Konya'dan ayrılmışlardır. Haluk Selvi ve Bülent Cırık, *Millî Mücadele'de TBMM'ye Anadolu'dan Çekilen Telgraflar*, Ankara: TBMM Kültür Sanat Yayınları, 2020, s. 256.

⁹ Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü 1. Cilt*, s. 216.

hemen ardından buraya kontrol subaylarını göndermiştir.¹⁰ Ayrıca, işgalleri meşrulaştırmak için Hürriyet ve İtilaf, Sulh ve Selamet Fırkası, İngiliz Muhipleri gibi cemiyetler aracılığıyla silah ve para dağıtarak halkı isyana teşvik etmiştir. Yaptıkları propagandalarla Millî Mücadele'ye destek vermeye çalışanlar arasında tereddütler uyandırmaya,¹¹ propagandanın yetersiz kaldığı yerde ise tehdit yoluna başvurarak Kuvâ-yı Milliye hareketine destek olmak isteyenleri engellemeye çalışmışlardır.¹²

2.1.2 İstanbul Hükümeti'nin Faaliyetleri

Millî Mücadele'nin teşkilatlanma döneminde İstanbul Hükümeti tarafından Konya'ya vali olarak atanan Cemal Bey, Hürriyet ve İtilaf Fırkası ile İngiliz Muhipleri Cemiyeti'nden silah ve para desteği alarak¹³ millî faaliyetlerin gelişmesini engellemiştir.¹⁴ Konya'da da varlıklarını sürdüren ve İstanbul'dan idare edilen Teali-i İslam, İtilaf ve Hürriyet, Sulh ve Selamet Cemiyetleri gibi teşkilatlarla iş birliği yaparak halkın üzerinde psikolojik baskı kurmaya çalışmıştır.¹⁵ Bu amaçla Konya halkı üzerinde etkisi bulunan başta Sait Molla, Papaz Frew, Şeyh Zeynel Abidin Hoca gibi din adamları ve bazı asker ve eşraftan destek alarak halkı Kuvâ-yı Milliye'ye karşı kıskırtmıştır.¹⁶

2.1.3 Halktan Bazı Grupların Millî Mücadele Fikrine Tereddütle Bakması

Uzun zamandan beri düşman işgali görmemiş Konya'da, eşraf tabir edilen bir grup, Millî Mücadele hareketini Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesi kararının sorumlusu olarak nitelendirdikleri İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin devamı olarak gördüklerinden, bu harekete karşı mütereddit yahut ilgisiz davranmışlardır.¹⁷

2.1.4 Azınlıkların Faaliyetleri

Yüzyıllarca Türk ve Müslümanlarla birlikte barış ve huzur içinde yaşayan azınlıklar, Konya'nın İngiliz ve İtalyanlar tarafından işgalinin ardından Patrikhane'nin de kıskırtmasıyla tavırlarını değiştirerek Yunanistan lehinde eylemlere başladılar.¹⁸

¹⁰ *Harb Tarihi Vesikaları Dergisi*, 8 (Haziran 1954), Vesika No: 170; Atatürk, *Nutuk*, s. 82.

¹¹ Yaşar Semiz ve Güngör Toplu, "Millî Mücadele Döneminde Konya ve Atatürk", *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi (OPUS)*, 7/12 (2017), s. 257.

¹² *Harb Tarihi Vesikaları Dergisi*, 9 (Eylül 1954), Vesika No: 211.

¹³ Erol Ulubelen, *İngiliz Gizli Belgelerinde Türkiye*, İstanbul: Çağdaş Yayınları, 1982, 203.

¹⁴ Ziya Şakır, "Acı Hakikatler - Şark Ordusu Harekâta Geçince Entrikacılar da Faaliyete Girişmişlerdi", *Tan*, 9 İkteşrin (Ekim) 1936, s. 9; M. Sıfır, "Konya İsyanının İç Yüzü", *Yeni Sabah*, 2-3-9 ve 10 Şubat 1940, s. 2.

¹⁵ Atatürk, *Nutuk*, C. 1, s. 6-7.

¹⁶ *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri*, C. 4, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1991, s. 240; Kazım Gürel, "Konya'da Millî Mücadele Hatıraları", *Yeni Konya*, 10-11 Eylül 1959; Kâmil Erdeha, *Millî Mücadelede Vilayetler ve Valililer*, İstanbul: Remzi Kitapevi, 1975, s. 275.

¹⁷ Fahrettin Altay, *10 Yıl Savaş (1912- 1922) ve Sonrası*, İstanbul: İnsel Yayınları, 1970, s. 220; Erdeha, *Millî Mücadelede Vilayetler*, s. 266-267. Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti üyeliği ve Millî Mücadele ve sonrası dönemde Konya Milletvekilliği görevlerinde de bulunan Kazım Gürel, Fahrettin Altay'ın bazı hacı ve efendilerin Millî Mücadele'ye tereddütle baktıkları fikrine katılmamaktadır. Gürel, "Konya'da Millî Mücadele Hatıraları", *Yeni Konya*, 7 Eylül 1959. Aksine Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Altay'ın "Hacı Efendiler" diye adlandırdığı nüfuzlu kişilerden oluştuğunu ifade etmektedir. Gürel, "Konya'da Millî Mücadele Hatıraları", *Yeni Konya*, 8 Eylül 1959.

¹⁸ Hamit Pehlivanlı, *Askeri Polis Teşkilatı*, Ankara: Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Dairesi Başkanlığı Yay., 1992, s. 142.

Özellikle Gazialeşah ve Çiftmerdiven mahallelerini Yunan bayrakları ile donattılar.¹⁹ Başta hırsızlık, darp gibi pek çok asayişsizlik olaylarına karışmaya başladılar. Vatanseverliği ile öne çıkan Konyalıları İttihatçı diye suçlayarak tutuklanmalarını ya da takibata uğramalarını sağlayarak Kuvâ-yı Milliye'ye katılmalarını engellediler.

3. Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Kuruluşu

Konya'da Millî Mücadele lehine ilk ciddi girişimler Fahrettin (Altay) Paşa'nın 17 Nisan 1919'da Kolordu Komutanlığı'na atanması ile başlayabilmıştır. Bu dönemde her türlü zorluğa karşılık vatansever Konyalılar işgallere karşı örgütlenmenin yollarını aramışlar ve Konya Hukuk Mektebi Müdürü Selim Sabit Bey'in öncülüğünde *İttihad-ı Zabitan Cemiyeti* çatısı altında bir araya gelmişlerdir.²⁰ Yine Manisa'nın işgalinin ardından Konya'da bir vatan ordusunun kurulması için girişimler başlatılmıştır. Bunun üzerine Dokuzuncu Ordu Kıtaat Müfettişi Mustafa Kemal Paşa, Havza'dan 27 Mayıs 1919'da Konya'da Yıldırım Kıtaatı Müfettişliğine bu konuda bilgilerinin bulunup bulunmadığını sormuştur.²¹ Konya'dan Yıldırım Kıtaatı Müfettiş Cemal Paşa (Mersinli) imzası ile gönderilen cevapta vatan savunması için bir kuvvetin oluşturulmaya çalışıldığı, ancak şimdilik herhangi bir ismin söz konusu olmadığı yazılmıştır.²²

13 Haziran 1919'da Antalya'ya yeniden çok sayıda İtalyan askerinin çıkarılması karşısında merkezi Konya'da bulunan İkinci Ordu Müfettişi Cemal Paşa, Mustafa Kemal Paşa'ya bir yazı göndererek İtilaf devletleri kuvvetlerine karşı direnmeye karar verildiğini ve hazırlıkların buna göre yapıldığını bildirmişti.²³ Bu haberler Hürriyet ve İtilaf Partisi taraftarlarının, İngiliz Muhipleri Cemiyeti üyesi ve Sadrazam Damat Ferit Paşa'ya olan sadakati ile ön plana çıkan Vali Cemal Bey ile İstanbul'daki İşgal Kuvvetleri Yüksek Komiseri Calthorpe'un da dikkatinden kaçmamış²⁴ ve işgallere tepki olabilecek her girişimi engellemeye çalışmışlardır.²⁵ Amasya Genelgesi'ndeki çağrı üzerine Konya'dan seçilen temsilcilerin Sivas Kongre'sine katılmalarını Heyet-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal Paşa'nın İkinci Ordu Müfettiş Vekili Selahattin Bey'den talep etmesine rağmen,²⁶ Sivas'a gitmelerini engellemişlerdir. Konya, Sivas Kongresi'nden sonra da bir süre daha İstanbul hükümetinin kontrolünde kalmıştır.²⁷

¹⁹ Caner Arabacı, *Millî Mücadele Dönemi Konya Öğretmenleri*, Konya: Kültür Sarayı Yay., 1991, s. 5.

²⁰ Ahmet Avanas, *Millî Mücadele'de Konya*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1998, s. 64; Meşkure Yılmaz, *Konya'da Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ve Mümtaz Bahri Koru*, Konya: Çizgi Kitabevi Yay., 2015, s. 57.

²¹ Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, C. 1, s. 19; C. 3, Vesika 13, s. 907.

²² Atatürk, *Nutuk*, C. 3, Vesika 15 ve 17, s. 908-909.

²³ Selahattin Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, C. 1, Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1977, s. 211-212; Gökbilgin, *Millî Mücadele Başlarken*, s. 159.

²⁴ İşgal Kuvvetleri Yüksek Komiser Calthorpe'un Sivas ve Konya bölgelerinde müttefik menfaatlerine karşı silahlı çete ve hareket oluşturmak için girişimlerde bulunduğu dair Hariciye Nâzırı'na çektiği telgraf için bkz. *Belgelerle Mustafa Kemal Atatürk (1916-1922)*, Ankara: Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, 2003, s. 53-55.

²⁵ Avanas, *Millî Mücadele'de Konya*, s. 70-87.

²⁶ *Harb Tarihi Vesikaları Dergisi*, 7 (1954), Vesika No: 136.

²⁷ O dönemi yaşayanlardan birisi olan Avukat Galip Bilge bu durumu Konya halkının mevcut hükümetten gereksiz yere çekinmesine ve her şeye rağmen hükümete bağlı kalma isteğine bağlar. Galip Bilge, "Konya İsyanının Fena Tesirleri", *Gürses*, 1/ 4 (17 Kasım 1950).

Bu gelişmenin ardından Heyet-i Temsiliye için Vali Cemal Bey'in saf dışı bırakılması muhalif bir hükümeti düşürmek kadar önemli hal almıştı.²⁸ Konyalı milliyetçiler de Vali Cemal Bey'in görevinden uzaklaştırılması için fırsat kollamaya başlamışlardı. Bu iş için Mustafa Kemal Paşa, Refet Bey'i Konya'ya göndermişti.²⁹ Heyet-i Temsiliye'nin Konya'ya bir komutan göndereceğinin duyulması ile birlikte hamiyetli Konyalılar da Millî Mücadele için harekete geçmişlerdi.³⁰ Beyşehir Süvari Alayı Komutanı Binbaşı Nazım Bey³¹ Konya'ya gelerek şehri kuşatmış ve daha önce kendisinin Millî Mücadele'ye destek verdiği için görevinden alınmasını isteyen Vali Cemal Bey'e yönelik tehdit oluşturmaya başlamıştı.³² Yine Refik (Koraltan), Hukukçu Hasan Fehmi Bey,³³ 12. Kolordu Erkân-ı Harbiye Reisi Binbaşı Tahsin, Kazım Hüsnü (Gürel), Konya İstinaf Mahkemesi Müdde-i Umumisi İbradili Edip Bey, Mehmet Emin Vehbi Hoca, Musa Kazım Hoca, Saatçi Rifat, Ahmet Ögütçü gibi aydınlar³⁴ Millî Mücadele lehine çalışmalara hız kazanmışlardır.³⁵ Gelişmelerin ardından Vali Cemal Bey, önce cezaevlerinde bulunan suçluları Heyet-i Temsiliye aleyhinde faaliyetlerde bulunmak üzere silahlandırarak serbest bırakmış,³⁶ ardından da işgalci İtalyanların desteği ile 25 Eylül 1919 akşamı bir yük treni ile İstanbul'a kaçmak zorunda kalmıştır.³⁷ Cemal Bey'in kaçışının ardından İstanbul Hükümeti tarafından 12. Kolordu Kumandanlığına tayin edilen Sait Paşa da göreve başlama imkânı bulamadan birkaç gün sonra Heyet-i Temsiliye'nin baskısıyla İstanbul'a geri dönmüştür.³⁸

Vali Cemal Bey'in Konya'dan ayrılmasının ardından 26 Eylül 1919'da ulema, tüccar ve esnaftan ileri gelenler belediye binasında Müftü Ali Rıza Efendi'nin başkanlığında bir araya gelerek Millî Mücadele yanlısı müderris ve din âlimi Mehmet Vehbi Efendi'nin³⁹

²⁸ Sabahattin Selek, *Anadolu İhtilali*, C. 1, İstanbul: Kastaş Yayınları, 1987, s. 300.

²⁹ Atatürk, *Nutuk*, C. 1, s. 171; *Atatürk'ün Not Defteri VII*, Ankara: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 2007, s. 45; *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri*, C. 4, s. 102; 28 Eylül 1919 tarihli "Konya Valisi Cemal Bey'in İhaneti" ile ilgili telgraf.

³⁰ Gürel, "Konya'da Millî Mücadele Hatıraları", *Yeni Konya*, 8 Eylül 1959.

³¹ *Harb Tarihi Vesikaları Dergisi*, 9 (Eylül 1954), Vesika No: 211.

³² Fahrettin Altay, *10 Yıl Savaş (1912- 1922) ve Sonrası*, s. 192; Avanas, *Millî Mücadele'de Konya*, s. 85. Tehditlerin ardından Vali Cemal Bey Beyşehir Süvari Alayı'nın lağvedilmesini istemişti. *Harb Tarihi Vesikaları Dergisi*, 45 (Eylül 1963), Vesika No: 1062; Alay Komutanı Nazım Bey'in de şiddetle cezalandırılması istenmiştir. *Harb Tarihi Vesikaları Dergisi*, 46 (Aralık 1963), 19 Eylül 1355 (1919) tarihli Vesika No: 1074.

³³ Konya'da Sulh Hukuk Hâkimi iken Vali Cemal Bey'in baskılarına dayanamayıp istifa etmek zorunda kalmış ve avukatlık yapmaya başlamıştı. Refik Koraltan, *Bir Politikacının Hatıraları*, Haz. Coşkun Ertepe, Ankara: Hacettepe Taş Yayınları, 1999, s. 107.

³⁴ Koraltan, *Bir Politikacının Hatıraları*, s. 105-115.

³⁵ Atatürk, *Nutuk*, C. 1, s. 170.

³⁶ Atatürk, *Nutuk*, C. 1, s. 170.

³⁷ Atatürk, *Nutuk*, C. 1, s. 170; Mazhar Müfit Kansu, *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber*, C. 1, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1997, s. 321-322; Cemal Kutay, *Kurtuluş ve Cumhuriyetin Manevi Mimarları*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1973, s. 75.

³⁸ *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri*, C. 4, s. 106; Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1974, s. 11; Selek, *Anadolu İhtilali*, s. 300. Sait Paşa, Vali Cemal Bey'in talepleri doğrultusunda kolordu komutanlığına atanmıştı. *Harb Tarihi Vesikaları Dergisi*, 45 (Eylül 1963), Vesika No: 1061.

³⁹ Ahmet Atalay, *Millî Mücadele'de Konya Kuvayı Milliyecileri*, C. 1, Konya: Damla Ofset, 1997, s. 10-76.

vekâleten valilik görevine getirilmesine karar vermişlerdir.⁴⁰ Bu gelişmenin ardından Konya'da Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kuruluş çalışmaları hızlanmıştır. Ancak bu kez de Vali Cemal Bey'in hapisanelerden çıkartıp silahlandırdığı kişilerin sebebiyet verdiği isyanlar ve ihanetlerle uğraşılmak zorunda kalınmıştır.⁴¹ Bununla birlikte Mustafa Kemal Paşa'nın 30 Eylül 1919'da Konya Valiliği'ne gönderdiği telgrafın ardından Refet Bey'in gayretleri ile 8 Ekim 1919'da Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kurulmuştur.⁴² Cemiyet şu isimlerden oluşturulmuştur:⁴³ Vali Vekili Mehmet Vehbi (Çelik), Kilistralı Müderris Hacı Tahir, Yalvaçlı Ömer Vehbi Efendi, Kazım Hüsnü (Gürel),⁴⁴ Abdülhalim Çelebi, Müftüzâde Cevdet, Hacı Mendizâde Süleyman, Ahi Babazâde Yusuf Ziya, Tahir Paşazâde Cevdet (Aritürk), Mutapzâde Rifat, Kadızâde Ahmet, Eczacı Hüsamettin, Hacı Bahrizâde Mümtaz Bahri, Hacı Mehmetzâde Süleyman, Burhanzâde Hacı Mehmet, Nakibüleşraf Mehmet, Saatçi Rifat, Mustafa Şevki (Ergun), Kasap Sametzâde Hacı Mehmet, Kösele Şirketi Müdürü Ahmet Necati (Atalay) ve Aktariye Şirketi Müdürü Tahir.

Heyet, kısa bir süre sonra Sivaslı Ali Kemali'nin⁴⁵ başkanlığında İsmail Hakkı, Tahir Paşazâde Cevdet (Aritürk), Kazım (Gürel), Ereğlili Fuad (Gökbüdak), Mutazâde Rifat, Karahafızâde Mustafa (Uluslan), Ahi Babazâde Yusuf Ziya, Kilistralı Müderris Hacı Tahir, Mendizâde Süleyman ve Mustafa Şevki'den (Ergun) oluşan yürütme kurulunu seçmiştir.⁴⁶ Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kurulmasının ardından Bozkır, Ermenek, Karaman, Ereğli, Seydişehir, Beyşehir, Ilgın ve Akşehir teşkilatları da merkez teşkilatına katılarak onun birer şubesi gibi çalışmalara başlamışlardır.⁴⁷ Cemiyet,

⁴⁰ Gürel, "Konya'da Millî Mücadele Hatıraları", *Yeni Konya*, 9 Eylül 1959; Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, s. 9-10; Avanas, *Millî Mücadele'de Konya*, s. 87; Atalay, *Millî Mücadele'de Konya Kuvayı Millîyecileri*, s. 15. Mehmet Vehbi Efendi'nin valiliği, Ali Rıza Paşa Hükümeti'nin 28 Ekim 1919'da Konya Valiliğine Suphi Bey'i atmasına kadar devam etti. Erdeha, *Millî Mücadelede Vilayetler*, s. 280.

⁴¹ *TBMM Gizli Celse Zabıtları*, C. 1, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1985, s. 204. Aslında bu tür tepkilerin ortaya çıkmasında İstanbul Hükümeti'nin Süleyman Şefik Paşa başkanlığında 5 Ağustos 1919'da Konya'ya gönderdiği Tahkik Heyeti'nin yaptığı propagandanın da etkisi vardır. Paşa tetkiklerinden sonra "Konya halkının, padişah ve hükümetin emirlerini icra ve infazdan başka hiçbir emeli yoktu ve hiçbir vakit milletin mümessili oldukları iddiasında bulunamayacaklardı." ifadesini kullanmıştı. Bk. *Vakit*, 13 Ağustos 1335 (1919).

⁴² "Harekât-ı Millîye, Konya'da Teşkilat", *İleri*, 9 Teşrinievvel 1335 (9 Ekim 1919), s. 2; Yılmaz, *Konya'da Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti*, s. 59; *Anadolu ve Rumeli'de Gerçekleştirilen Yerel Kongreler ve Kentler Bibliyografyası*, C. 1, Ankara: Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, 1993, s. 93; Mehmet Ali Apalı, "Millî Mücadele ve Konya", *Yeni Konya*, 4 Nisan 1986. Millî Mücadele yıllarında Konya'da Topçu Taburu Batarya Komutanlığı görevinde bulunan Yzb. Cemal (Albayrak), Konya'da Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ni ilk defa kendisinin kurduğunu ve cemiyetin başkanlığını merkezde Hamza ve Naim Beylerin üstlendiğini, köy teşkilatlanmasında da Ali Ağa adındaki bir ismin bulunduğunu iddia etmiştir. Cemal (Albayrak), *Atamızı Asacaklardı*, Samsun: Samsun Matbaası, 1949, s. 36.

⁴³ Mehmet Önder, "Millî Mücadele'de Konya", *Yeni Konya*, 3 Haziran 1961, s. 3; Yılmaz, *Konya'da Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti*, s. 59.

⁴⁴ Kazım Gürel, "Konya'da Millî Mücadele Hatıraları", *Yeni Konya*, 7 ve 15 Eylül 1959. Yazar, Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ne nasıl katıldığını anlatmaktadır.

⁴⁵ Sivaslı Ali Kemali, Delibaş Mehmet'in Konya'yı basmasının ardından Piri Mehmet Paşa mahallesindeki evinden alınmış, 3 Ekim 1920'de linç edilerek öldürmüştü. A. Meramlı, "Heykeli Dikilecek Adam Ali Kemali Hoca Kimdir", *Yeni Konya* 2-17 Mayıs 1975; Celalettin Kışmır, "Konyalı Kahramanlar - Sivaslı Ali Kemali", *Yeni Konya*, 9 Nisan 1968.

⁴⁶ Mehmet Önder, *Millî Mücadelede Konya 1*, Konya: Yeni Kitap Basımevi, 1953, s. 66.

⁴⁷ Yaşar Semiz, "Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti", *Konya Ansiklopedisi*, C. 4, Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2014; Ahmet Atalay, "Konya ve İlçelerinde Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin

Konya'nın işgal altında olması sebebiyle bir süre çalışma ortamı için uygun bir bina bulamamıştır. Bu sebeple Heyet-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal Paşa'nın direktifleri doğrultusunda uygun bir yer bulununcaya karar 12. Kolordu Komutanlığı karargâhındaki bir odada çalışmalarını yürütmek zorunda kalmıştır.⁴⁸

Gelişmelerin ardından Mustafa Kemal Paşa 19 Ekim 1919'da yayımladığı bir beyannamede şöyle demiştir: "Ülkeyi ve İslamiyet'i düşmanların elinden kurtarmak istiyoruz. Konya ve Bursa'yı temizledik. Konya'yı ele geçirmekle düşmanın irtibat hatlarını kestik."⁴⁹

3.1 Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nde Huzursuzluk ve Yeniden Yapılanma

Konya'nın Millî Mücadele safına geçmesi başta Damat Ferit Paşa olmak üzere İtilaf devletleri ve onlarla birlikte hareket eden Teali-i İslam, İtilaf ve Hürriyet, Sulh ve Selamet gibi cemiyetlerin hoşuna gitmemiştir.⁵⁰ İngiliz Muhipleri Cemiyeti Başkanı Papaz Frew, Sait Molla ve Damat Ferit Paşa'nın direktifleri ile Konya teşkilatının başına getirilen Zeynel Abidin Efendi gibi isimler Konya'nın henüz elden gitmediği, yeni bir girişimle tekrar kazanılabileceği yolunda açıklamalar yaparak karşı harekete geçmişlerdir.⁵¹ İlk etapta kendilerine yakın olan bazı isimlerin Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ne sızmasını sağlamışlardır.⁵² Bu isimlerden bir kısmı daha önce Vali Cemal Bey'in yanında yer alan kimselerdi. Bazıları ise cemiyetin adını kullanarak kendi menfaatleri doğrultusunda halktan zorla para topluyorlardı. Onların bu davranışları vatansever Konyalıları rahatsız etmiş ve bazı samimi isimler cemiyetten uzaklaşmaya başlamıştır.⁵³

Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti içindeki huzursuzluk haberi Heyet-i Temsiliye Başkanlığı'na da ulaşmıştır. Gelişmeler üzerine Mustafa Kemal Paşa, 12. Kolordu Komutanı Fahrettin Bey'e bir telgraf çekerek bilgi istemiştir: "Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Merkeziyesince teşkilat-ı milliyeye memur Binbaşı Hüsnü ve Abdi Beylerin vazife ve salahiyetlerini suistimal etmekte oldukları istihbar kılınmıştır, işin doğrusunun tahkik edilerek bildirilmesini rica ederim efendim."⁵⁴ Fahrettin Bey, yaptığı incelemelerin ardından herhangi bir suiistimalin olmadığını Heyet-i Temsiliye

Kuruluşları ve Karakteristik Özellikleri", *Konya Kitabı V*, Yeni İpekyolu Özel Sayısı, Konya: Konya Ticaret Odası Yayınları, 2002, s. 250.

⁴⁸ Ahmet Ulusoy, "Millî Mücadele'de Konya ve Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Faaliyetleri", *Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 14/78 (Temmuz 2021), s. 253.

⁴⁹ Aslında Mustafa Kemal Paşa bu beyannamesini Suriye çevresinin de işgalcilere karşı millî direnişi başlatmaları için yayımlamıştı. Bilal N. Şimşir, *İngiliz Belgelerinde Atatürk*, 1. Cilt, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1992, s. 215; Aynı beyanname *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, 4. Cilt, (1919), İstanbul: Kaynak Yayınları, 2005, s. 251'de de yer almaktadır.

⁵⁰ Atatürk, *Nutuk*, 1. Cilt, s. 6 - 7.

⁵¹ *Harb Tarihi Vesikaları Dergisi*, S. 18, Aralık 1956, Ankara: E. U. Basımevi 1956, s. 4 Vesika No: 452.; Koraltan, *Bir Politikacının Anıları*, s. 120.; Kutay, *Kurtuluş ve Cumhuriyetin Manevi Mimarları*, s. 81.

⁵² Atalay, "Konya ve İlçelerinde Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin Kuruluşları", s. 224.

⁵³ Yaşar Semiz, "Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti", s. 92. Cemiyetten uzaklaşanlar arasındaki dikkat çekici isimlerden birisi de Mümtaz Bahri Koru'dur. Bkz. Mehmet Önder, *Mümtaz Koru*, Konya: Ülku Basımevi, 1954, s. 19.

⁵⁴ *Altay*, *10 Yıl Savaş (1912 - 1922) ve Sonrası*, s. 223.; *Atatürk'ün Bütün Eserleri* 6. Cilt, (1919 - 1920), İstanbul: Kaynak Yayınları, 2003, s. 146.

Başkanlığı'na bildirmiştir. Fakat 1 Şubat 1920'de aralarında Refik (Koraltan), Bedesten Çarşısı'nda ticaretle uğraşan Şevki, tüccardan Adil, *Osmanlı* gazetesi sahibi Necip ve Dava Vekili Hesabi Beyler, 12. Kolordu Komutanı Fahrettin Bey'e bir mektup yazarak Kuvâ-yı Milliye adına işlenen kötülüklerin önlenmesini istemişlerdir.⁵⁵ Fahrettin Bey, bu şikâyetleri de Heyet-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal Paşa'ya iletmıştır. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa duruma derhal müdahale ederek Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin yeniden şekillendirilmesini istemiştir. Ankara'nın talebi doğrultusunda feshedilen Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, Fahrettin Bey'in gözetiminde yeniden oluşturulmuştur. Yeni oluşturulan heyette şu isimler yer almıştır: Sivasslı Ali Kemali (Başkan), Saatçi Rifat, Belediye Reisi Vehbi, Faik Kafalızâde, Ahmet, Çaylak Hüseyin, Hoca Lokman, Ahibabazâde Yusuf, Maytapzâde Rifat, Tahir Paşazâde Cevdet, İntibah Mektebi Müdürü Mümtaz Bahri, Hacı Mendizâde Süleyman, Binbaşı Hüsnü.⁵⁶

Cemiyetin Merkez Heyeti dışında bir de İrşat ve Teftiş Heyeti vardır. İrşat ve Teftiş Heyeti de şu isimlerden oluşturulmuştur. Aksekili Hoca Mehmet, Belediye Hastanesi İdare Memuru Sait, Dava Vekili Hilmi, Dava Vekili Hesabi, Dava Vekili Refik (Koraltan), Sandıkçızâde Mehmet, Kilistralı Hoca Tahir, Külahçızâde Ahmet, Silleli İsmail, Sıçanlızâde Ahmet, Hotamışlı Sarraf Hacı Himmet, eski kaymakamlardan Kemal, Doktor Yüzbaşı Necmeddin, Belediye Doktoru Arif, Çumra Nahiyesi eski müdürü Şevket, Ümrân Bankası Muhasibi Lütfü, Öksüz Okulu Müdürü Eflatun Cem (Güney).⁵⁷

Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti yeniden oluşturulmaya çalışılırken, cemiyete karşı olanlar da boş durmamışlardır. Meclis-i Mebusan'ın İngilizler tarafından basılarak dağıtılmasının ardından Konya'nın kontrolünü yeniden ele geçirmek isteyen başta Zeynel Abidin Efendi olmak üzere Damat Ferit Paşa yanlısı gruplar halkı isyana teşvik etmek için il merkezi ve ilçelerinde propaganda faaliyetlerine başlamışlardır.⁵⁸ Diğer taraftan da Kolordu Komutanı Fahrettin Bey ile görüşerek can ve mal güvenlikleri konusunda teminat talebinde bulunmuşlardır.⁵⁹ Bu görüşmenin ardından Fahrettin Bey, Ankara'ya çektiği telgrafta Konya'da işlerinin iyi bir yola girdiğini ve olaylara tam olarak hâkim olduğunu bildirerek Temsil Heyeti'nden bir zatın (mümkünse Refet Bey'in) birkaç gün içinde Konya'ya gönderilmesini rica etmiştir.⁶⁰ Ancak Fahrettin Bey'in telgrafı Ankara'ya ulaşmadan Heyet-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal Paşa, Konya'da baş gösteren düzensizliğin giderilmesi için Refet Bey'i zaten görevlendirmişti.

⁵⁵ Altay, *10 Yıl Savaş (1912-1922) ve Sonrası*, s. 223-26; Avanas, *Millî Mücadele'de Konya*, s. 67. Refik Koraltan, hatıralarında mektuba hiç değinmemiştir. Bu şikâyetlerin bir kısmı 28 Ekim 1919'da 28 köylünün imzasıyla Konya'daki İngiliz Yüksek Komiserliğine de mektupla bildirilmişti. Ulubelen, *İngiliz Gizli Belgelerinde Türkiye*, s. 206-207; Şikâyetler meclis açıldıktan sonra da gündemde kalmıştı. *TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 1, 1. Cilt*, İçtima 13, 9 Mayıs 1336 (1920), s. 237-238.

⁵⁶ *Öğüt*, 25 Nisan 1336 (1920); Altay, *10 Yıl Savaş (1912- 1922) ve Sonrası*, s. 226- 227.

⁵⁷ Altay, *10 Yıl Savaş (1912- 1922) ve Sonrası*, s. 227- 228; Avanas, *Millî Mücadele'de Konya*, s. 68- 69.

⁵⁸ *Gizli Celse Zabıtları*, s. 21 ve 32; Koraltan, *Bir Politikacının Hatıraları*, s. 127; Pehlivanlı, *Askeri Polis Teşkilatı*, s. 156.

⁵⁹ Altay, *10 Yıl Savaş (1912-1922) ve Sonrası*, s. 227 - 228.

⁶⁰ Altay, *10 Yıl Savaş (1912-1922) ve Sonrası*, s. 229.

Önemli bir kuvvetle⁶¹ Afyon istikametinden Konya'ya hareket eden Refet Bey, Fahrettin Bey'e haber göndererek Konya Valisinin, Belediye Reisinin, Müftü ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti üyeleri ile muhalif tanınan başlıca kimselerin Sarayönü istasyonuna gelmelerini bildirmiştir.⁶² Refet Bey, gelen heyeti bir emrivaki ile 3 Nisan 1920'de Ankara'ya götürmüştür.⁶³ Ankara'da Mustafa Kemal Paşa ile görüşen heyet, Millî Mücadele'nin her daim yanında olacakları teminatını vermişler ve Konya'ya döndükten sonra daha kararlı bir şekilde hareket etmeye başlamışlardır.⁶⁴

Gelişmelerden sonra Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, Ankara'da meclisin açılışından bir gün sonra 24 Nisan 1920'de ilçelerden gelen delegelerin de katılımıyla Vilayet Odası meclis salonunda toplanmıştır.⁶⁵ Konuşmaların ardından başkanlık ve yürütme kurulu için seçim yapılmış, Sivaslı Ali Kemali tekrar Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti başkanlığına getirilmiştir. Yardımcılıklarına Ömer Efendi, Remzi Efendi, Mustafa Şevki ve Ereğlili Rıza Efendi seçilmişlerdir.⁶⁶

4. Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Faaliyetleri

Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kuruluşunu tamamladıktan sonra başta Meclis-i Mebusan ve Büyük Millet Meclisi seçimlerinde kendi adaylarının seçilmesi olmak üzere işgallerin protesto edilmesi, ordunun maddi ve manevi ihtiyaçlarının karşılanması gibi çeşitli görevleri üstlenmiştir. Bu görevlerin ifa edilmesinde Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti Konya Şubesi'nin de katkıları büyüktür. Bu faaliyetlerin bazılarını aşağıdaki şekilde değerlendirmek mümkündür.

4.1. İşgalleri Protesto Etmek İçin Düzenlenen Mitingler

Konya'da Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kuruluşundan önce de İtilaf devletleri tarafından başlatılan işgal faaliyetlerine karşı tepkiler gösterilmiştir. İzmir'in Yunanlılar tarafından işgalinin ardından 15 Mayıs 1919'da Akşehir, Karaman ve Ilgın ilçelerinden İtilaf devletlerine hitaben yazılan protesto telgrafları çekilmiştir⁶⁷. 21 Mayıs 1919'da Konya il merkezinde büyük bir miting gerçekleştirilmiş ardından da ilçelerden gelen temsilciler ve bazı derneklerin imzasını taşıyan protesto bildirisini yayımlanmıştır.⁶⁸

⁶¹ Şerif Güralp, *Kurtuluş Savaşı'nın İcyüzü*, İstanbul: Güncel Yayıncılık, 2007, s. 41.

⁶² Bazı isimler Ankara'ya gidilmesi konusunda tereddüt ederken Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti üyelerinden Kilisralı Hacı Tahir Efendi, Abdülhalim Çelebi, Yalvaçlı Hacı Ömer Efendi ve Sivaslı Ali Kemali Efendi Ankara'ya gidilerek gerekli görüşmelerin yapılmasında ısrarcı olmuşlardı. Koraltan, *Bir Politikacının Hatıraları*, s. 126-127.

⁶³ Altay, *10 Yıl Savaş (1912-1922) ve Sonrası*, s. 230-233; *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri*, C. 4, s. 304.

⁶⁴ Altay, *10 Yıl Savaş (1912-1922) ve Sonrası*, s. 234-235. Bu seyahatin ardından birkaç günlüğüne Kolordu Komutanlığı görevini İsmet (İnönü) Bey'e devreden Fahrettin Altay yine Ankara'dan gelen bir emirle görevi devralmıştı. Altay, *10 Yıl Savaş (1912-1922) ve Sonrası*, s. 235; *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri*, C. 4, s. 300, 304.

⁶⁵ *Öğüt*, 24 Nisan 1336 (1920).

⁶⁶ *Öğüt*, 25 Nisan 1336 (1920).

⁶⁷ Haluk Selvi, *Millî Mücadele'de İlk İşgaller - İlk Direnişler*, İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2011, s. 160-163.

⁶⁸ 21 Mayıs'ta yapılan mitingin beyannamesi için bk. *İkdam*, 23 Mayıs 1335 (1919), s. 2.

İşgallerin protestosu için üçüncü miting Vali Cemal Bey'in İngilizlerle iş birliği yaparak Konya'da Millî Mücadele'nin engellenmesi⁶⁹ için yoğun çaba sarf ettiği 12 Eylül 1919'da yapılmıştır.⁷⁰

İşgal girişimlerine karşı tepkiler Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kurulması ve Sivaslı Ali Kemali Hoca'nın başkanlığa seçilmesi ile birlikte daha da artmıştır. Tepkilerin bir kısmı yayın yolu ile yapılırken bazıları da miting düzenlenmesi şeklinde devam etmiştir. 8 Ocak 1920'de Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti Konya Şubesi tarafından önce bir toplantı düzenlenmiştir. Toplantıda Adana ve İzmir'in işgali protesto edildikten sonra şehit olanlar için Şerafettin Camii'nde mevlit okunmuştur. Ardından da yaklaşık 5 bin kişinin katılımı ile işgal devletlerinin Türkiye'nin paylaşımı için yaptıkları çalışmalar, kadın haklarına da vurgu yapılarak protesto edilmiştir. Protesto bildirisinin bir metni de 12. Kolordu Komutanlığına gönderilmiştir.⁷¹

Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin düzenlediği bir diğer miting Sevr Antlaşması hazırlık sürecinde Lloyd George'un İstanbul ve Boğazların uluslararası hale getirileceğine dair açıklamalarının basında da yer alması üzerine⁷² 11 Ocak 1920'de Alaeddin Tepesi'nde işgal kuvvetlerinin Türk topraklarını derhal terk etmesi talebiyle yapılmıştır.⁷³ Mitinge, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı Sivaslı Ali Kemali ve cemiyet mensuplarının yanı sıra 15 bin civarında halk katılmıştı. Ali Kemali Efendi ve Konya Milletvekili Mehmet Vehbi Efendi'nin konuşmalarının ardından İtilaf devletleri temsilcilerine telgraflarla işgal kuvvetlerinin Türkiye'yi terk etmeleri doğrultusunda telgraflar çekilmiştir.⁷⁴

Mitingin ardından İtalyanlar 13 Ocak 1920'de *Öğüt* gazetesi matbaasını basmış⁷⁵ ve yayını durdurmuştur.⁷⁶ Aynı gün Cuma namazının ardından halk, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı Sivaslı Ali Kemali Hoca'nın öncülüğünde hükümet konağının önünde toplanarak gazetenin kapatılmasını protesto etmişlerdir.⁷⁷ İtilaf devletleri

⁶⁹ Kansu, *Erzurum'dan Ölümüne Kadar*, C. 1, s. 316.

⁷⁰ Cemal Güven, "Millî Mücadele'de Konya Mitingleri", *İpekyolu Konya Kitabı V*, Haz. Yusuf Küçükdağ, Konya: Konya Ticaret Odası Yayınları, 2002, s. 254.

⁷¹ *Harb Tarihi Vesikaları Dergisi*, 48 (Haziran 1964), Vesika No: 1115; Altay, *10 Yıl Savaş ve Sonrası*, s. 212.

⁷² *Alemdar*, 9 Kânunusani 1336 (1920), s. 1; *İkdam*, 9-10 Kânunusani 1336 (1920), s. 1; "İstanbul'un Mukadderatı", *Vakit*, 10 Kânunusani 1336 (1920), s. 1; "İstanbul Beynelmîlel Olmaz", *İrade-i Milliye*, 19 Kânunusani 1336 (1920), No: 21, s. 4.

⁷³ Mehmet Önder, *Bilgin Sivaslı Ali Kemali (Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri)*, Konya: Yeni Kitap Basımevi, 1954, s. 51-53.

⁷⁴ Önder, *Bilgin Sivaslı Ali Kemali*, s. 51-53; Altay, *10 Yıl Savaş (1912- 1922) ve Sonrası*, s. 212; Güven, "Millî Mücadele'de Konya Mitingleri", s. 259.

⁷⁵ Caner Arabacı, B. Ayhan, A. Demirsoy ve H. Aydın, *Konya Basın Tarihi*, Konya: Palet Yayınları, 2009, s. 175; Önder, *Bilgin Sivaslı Ali Kemali*, s. 53; Jaeschke, *Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi*, s. 88.

⁷⁶ Süleyman Beyoğlu, "Mütareke Döneminde Basının Sansürüne Bir Örnek, Öğüt Gazetesinin Kapatılması", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 3 (1995), s. 35-42.

⁷⁷ Arabacı, Ayhan, Demirsoy ve Aydın, *Konya Basın Tarihi*, s. 175-176; Altay, *10 Yıl Savaş (1912-1922) ve Sonrası*, s. 215-216. Altay, matbaanın basılacağına bir gün öncesinden haber alındığı için malzemelerin

komutanlıklarına çekilen telgraflarda gazetenin derhal faaliyetine izin verilmesini, aksi takdirde doğabilecek olaylardan halkın sorumlu tutulamayacağını dile getirmişlerdir.⁷⁸ *Öğüt*'ün kapatılmasına tepki olarak yapılan ikinci miting 28 Ocak 1920'de yine Sivaslı Ali Kemali Hoca'nın öncülüğünde gerçekleştirilmiştir.⁷⁹ Ali Kemali Hoca, mitingin ardından Ankara'ya bir telgraf çekerek gazetenin kapatılması ve yapılan protestolar hakkında bilgi vermiş ve nasıl bir yol izlenmesi gerektiği konusunda bilgi talep etmiştir. Aynı gün Heyet-i Temsiliye Başkanı Mustafa Kemal Paşa imzası ile gelen cevapta *Öğüt* adıyla gazetenin basılması için ısrar edilmemesi yerine başka bir isimle gazete çıkarılmasının uygun olacağı tavsiyesinde bulunmuştur.⁸⁰

Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin son mitingi 16 Mart 1920'de Mebusan Meclisi'nin İngilizler tarafından basılarak dağıtılmasının ardından gerçekleştirilmiştir. 18 Mart tarihli *Öğüt* gazetesinde işgal eylemine tepki gösteren bir yazı kaleme alınmıştır.⁸¹ Ardından Alaeddin Tepesi'nde yapılacak protesto mitingi ile ilgili bir program yayımlanmış⁸² ve 22 Mart 1920'de bir protesto mitingi gerçekleştirileceği duyurulmuştur.⁸³ Miting Mehmet Vehbi Efendi'nin duası ile başlamış, işgale karşı tepki konuşmaları yapılmış, ardından da meclisin basılması, İstanbul Hükümeti ve İşgal Kuvvetleri Komutanlıklarına çekilen telgraflarla protesto edilmiştir.⁸⁴

4.2. Meclis-i Mebusan ve TBMM Seçimi Faaliyetleri

Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti son Osmanlı Meclis-i Mebusanı seçimleri sırasında da önemli bir görev üstlenmiştir. Meclis-i Mebusan için seçim kararının alındığı günlerde Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, Heyet-i Temsiliye'nin direktifleri doğrultusunda vatanın müdafaasına katkı sağlayacak isimlerin aday gösterilmeleri ve seçilebilmeleri için gayret sarfetmiştir.⁸⁵ Millî Mücadele karşısı bazı cemiyetlerin engellemelerine karşılık aday gösterilen Mehmet Vehbi Efendi, Yalvaçlı Ömer Vehbi (Büyükyalvaç), Musa Kazım (Onar), Hacı Bekir (Sümer) ve Kazım Hüsnü (Halil İbrahim Nakıpoğlu) Beyler

Meram'da bir eve nakledilmiş olduğunu belirtir. Erdeha ise matbaanın Söylemez Baba Tekkesi'ne taşındığını belirtir. Erdeha, *Millî Mücadelede Vilayetler*, s. 283.

⁷⁸ Arabacı, Ayhan, Demirsoy ve Aydın, *Konya Basın Tarihi*, s. 175-176.; Zeki Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü*, 2. Cilt, *Mondros'tan Erzurum Kongresi'ne*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1994, s. 324-325.

⁷⁹ Arabacı, Ayhan, Demirsoy ve Aydın, *Konya Basın Tarihi*, s. 176-180.

⁸⁰ *Atatürk'ün Millî Dış Politikası (Millî Mücadele Dönemine Ait 100 Belge) 1919-1923*, C. 1, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1994, s. 135 ve 137. Mustafa Kemal Paşa'nın tavsiyesini dikkate alan Konyalı vatanseverler *Öğüt* gazetesini yerine *Nasihât* adında yeni bir gazete yayımlamaya başlamışlardı. *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri*, C. 4, s. 203-204; Arabacı, Ayhan, Demirsoy ve Aydın, *Konya Basın Tarihi*, s. 180.

⁸¹ *Öğüt*, 18 Mart 1336 (1920), s. 1.

⁸² *Öğüt*, 21-22 Mart 1336 (1920), s. 1; Güven, "Millî Mücadele'de Konya Mitingleri", s. 263-264.

⁸³ Koraltan, *Bir Politikacının Hatıraları*, s. 125.

⁸⁴ Koraltan, *Bir Politikacının Hatıraları*, s. 126.

⁸⁵ Son Osmanlı Meclis-i Mebusanı için seçim kararının alındığı tarih için bkz. *Takvim-i Vekayi*, 9 Teşrinievvel 1335 (Ekim 1919).

seçimi kazanmışlardır.⁸⁶ Seçilen vekiller Meclis-i Mebusan'ın dağıtılmasının ardından Heyet-i Temsiliye Reisi sıfatı ile Mustafa Kemal Paşa'nın yayımlamış olduğu beyannameye uyarak⁸⁷ Konya'da düzenlenen protesto mitinglerinde yer almışlar ve daha sonra 23 Nisan 1920'de Ankara'da açılan meclise katılmışlardır.⁸⁸

Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, Meclisi-i Mebusan'ın kapatılmasının ardından Heyet-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal Paşa'nın 19 Mart 1920'de yaptığı çağrı üzerine Ankara'da toplanacak BMM için yapılan seçimlerde de etkin rol almıştır. Konya'daki seçimler 28 Mart 1920'de Karahafızlar Medresesi'nin bir sınıfında başlamış⁸⁹ ve 17 Nisan 1920'de ilçelerden gelen oyların da sayılması ile neticelenmiştir.⁹⁰ Seçimleri Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin adayları olan Abdülhalim Çelebi Efendi (Ertüzün), Arif (Baysal), Hulusi (Göksu), Refik (Koraltan), Rıfat (Saatçi) Beyler kazanmışlardır.⁹¹ 25 Nisan 1920'de Mustafa Kemal Paşa'nın meclis başkanlığına seçildiğinde Konya Milletvekili Abdülhalim Çelebi de Meclis Birinci Başkanvekilliğine seçilmiştir.

4.3. Asker Toplama ve Yardım Faaliyetleri

Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kurulduğu dönemde Konya'da Kolordu Komutanlığı karargâhında az sayıda asker vardır. Yunanlıların Batı cephesinde ilerlemeye başlamasının ardından resmî askeri gücün yeterli olmayacağı düşüncesi ile Kolordu Komutanlığı'nın bilgisi dâhilinde maaşları Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti tarafından temin edilen ve başında Arnavut lakaplı Mustafa'nın⁹² bulunduğu bir milis müfrezesi (Millet Taburu) oluşturulmuştur.⁹³ Batı cephesinin desteklenmesi için oluşturulan milis müfrezeler Konya Valisi Haydar Bey tarafından cepheye gönderilmiştir.⁹⁴ Cepheye giden ilk gönüllü alayına Konya milletvekillerinden Kazım Hüsnü ve Ömer Vehbi Beylerin yanı sıra Hacı Ali Rıza, Kayserilizâde Tahir, Lefkelizâde Kadri, Mecitzâde Atıf, Hamzazâde Ahmet, Aşçızâde Mustafa, Müderris Ali Rıza, tüccarlardan Tahir Paşazâde Cevdet, Alaeddinzâde Ali, Mehmet Selim, Burhanzâde Mustafa Beyler ve eşraftan bazı isimler eşlik etmişlerdir.⁹⁵

⁸⁶ *Osmanlı Mebusları (12 Ocak-11 Nisan 1336 (1920))*, Ankara: TBMM Yayınları, 1946. Sayfa numarası yok.

⁸⁷ Mustafa Kemal Paşa'nın işgallerin protesto edilmesi için Valilikler ve Kolordu Komutanlıklarına çektiği telgraf için bkz. *Nutuk*, C. 1, s. 418.

⁸⁸ *Avanas, Millî Mücadele'de Konya*, s. 99.

⁸⁹ *Öğüt*, 2 Mart 1336 (1920).

⁹⁰ *Öğüt*, 18 Nisan 1336 (1920).

⁹¹ *Türk Parlamento Tarihi, Millî Mücadele ve TBMM I. Dönem (1919-1923)*, C. 3, 3. Kitap, Haz. Fahri Çoker, Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1980, s. 663-680; *TBMM Albümü, 1. Cilt, (1920-1950)*, Ankara: TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, 2010, s. 44-45.

⁹² Mustafa Bey, Delibaş İsyanı sırasında Alaeddin Tepesi çatışmasında şehit düşmüştü. Gürel, "Millî Mücadelede Konya", *Yeni Konya*, 18 Eylül 1959.

⁹³ Gürel, "Millî Mücadelede Konya", *Yeni Konya*, 18 Eylül 1959, s. 12.

⁹⁴ *Altay, 10 Yıl Savaş (1912-1922) ve Sonrası*, s. 269-270; *Öğüt*, 23 Eylül 1336 (1920).

⁹⁵ *Avanas, Millî Mücadele'de Konya*, s. 229.

Konya'da Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin gayretleri ile cepheye giden gönüllü alayların oluşturulması girişimi TBMM'nin askere alma işinde gönüllü alayların oluşturulmasına son vermesine kadar devam etmiştir. Gönüllü alayları oluşturulurken Millî Mücadele aleyhtarları da boş durmamışlar ve cepheye gönüllü birliklerin sevkıyatı başladığı dönemde Delibaş Mehmet'in isyan çıkarmasını başarmışlardır.⁹⁶ Gönüllü sevkıyatı isyan sırasında kısa bir süre aksamışsa da isyanın Refet (Bele) komutasındaki kuvvetler tarafından bastırılmasından sonra tekrar başlamıştır.

Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, gönüllü müfrezelerin oluşturulmaya başladığı dönemde Konya ve ilçelerinden başta Hacı Bekir Efendi, Hacı Osman Ağa, Hacı Musa, Hacı Yusuf Ağa, Milletvekili Ermenekli Hulusi Bey olmak üzere çok sayıda vatandaş ve Kazım Hüsnü Ticarethanesi, İsmet Paşa Fabrikası, Fethiye Fabrikası gibi kurumlar nakdi yardımda bulunmuşlardır.⁹⁷ Ayrıca ordunun temel ihtiyaçlarının karşılanması için ilk etapta yüz binek hayvanı ile 500 araba ve 188 baş hayvan alınabilecek değerinde olan 16 bin lira bağışlamışlardır. Sakarya Muharebesi öncesinde 5 bin lira toplanmış, 12 bin lira değerinde yüz at hediye edilmiştir. Muharebe sonrasında da Akşehir ve Karaman'da Konya süvari alayına benzer bir süvari alayının teşkili için çalışmalar yapılmıştır. Eylül 1921'de de Konya Vilayeti ahali orduya yüz bin hayvan bağışlamış, 500 arabayı da ordunun hizmetine tahsis etmiştir.⁹⁸

Konya, Tekâlifî Millîye Emirlerinin yayımlanmasının ardından da Millî Mücadele'ye çok ciddi ayni ve nakdi yardımlarda bulunmuştur.⁹⁹ Konya Mekteb-i Sultanisi talebeleri askerlere tütün ve sigara alınmak üzere aralarında 100 lira toplamışlardır.¹⁰⁰ Cepheden dönen yaralı gazilere Konyalılar bakmış, kendi aralarında topladıkları gıda ve elbiseleri Hilal-i Ahmer Cemiyeti aracılığı ile askerlere göndermişlerdir.¹⁰¹ Ilgın Kaymakamı Abdülkadir Bey, iki yüz kişilik bir askerî müfrezenin bir aylık ekmeğini ve süvari bölüğü hayvanlarının yirmi günlük arpasını bağış olarak vermiştir.¹⁰²

⁹⁶ Gizli Celse Zabıtları, s. 126-130, 198-209; Atatürk, *Nutuk*, C. 2, s. 493-495; Mehmet Önder, *Millî Mücadelede Konya 1, Delibaş Mehmet Hadisesi*, Konya: Yeni Kitap Basımevi, 1953; Selçuk Es, "Konya'ya Sürülen Kara Bir Leke Delibaş Mehmet Olayı", *Yeni Konya*, 14 Ağustos-25 Ekim 1980.

⁹⁷ *Babalık*, 14 Ağustos 1337 (1921).

⁹⁸ Avanas, *Millî Mücadele'de Konya*, s. 245; Selvi ve Cırık, *Millî Mücadelede TBMM'ye Anadolu'dan Çekilen Telgraflar*, s. 262.

⁹⁹ *Babalık*, 21 ve 26 Eylül 1337 (1921). Dikkat çekici bir yardım örneği için bkz. Rüstü Ergen, "Millî Mücadele Hatıraları", *Ekekon*, 28 Ekim 1949.

¹⁰⁰ Selvi ve Cırık, *Millî Mücadelede TBMM'ye Anadolu'dan Çekilen Telgraflar*, s. 30.

¹⁰¹ Selçuk Es, Konya'dan Millî Mücadele döneminde yapılan buğday ve arpa yardımlarının nereden, kimler tarafından, hangi cins ve miktarda yapıldığını eski Konya milletvekillerinden Seydişehirli Nuri Efendizâde Mehmet Efendi'nin bugünkü DSİ binasının güneyindeki un fabrikasındaki evrakları arasında bulduğu makbuzlara dayanarak yayımlamıştır. Selçuk Es, "Konya'da Kurtuluş Savaşında Orduya Buğday Yardımı Yapan Köy, Mahalle ve Şahıslar", *Yeni Konya*, 19-21 Ocak 1980.

¹⁰² Ilgın Kaymakamı Abdülkadir Bey, göstermiş olduğu hamiyetten dolayı ordu tarafından gümüş liyakat madalyası ile taltif ve takdir edilmiştir. Selvi ve Cırık, *Millî Mücadelede TBMM'ye Anadolu'dan Çekilen Telgraflar*, s. 256.

Babalık gazetesi de halkı yardıma teşvik edebilmek için teberru sütunları yayımlamıştır.¹⁰³ Gazetenin 14 Eylül tarihli nüshasında yapılan yardımlardan duyulan memnuniyet belirtildikten sonra bağış yapanların çokluğundan dolayı isimleri yayımlanamayanlardan özür dilenmiştir.¹⁰⁴

4.4. Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti Konya Şubesi

Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin 8 Ekim 1919'da kuruluşunu tamamlamasının ardından 24 Aralık 1919'da Konya Darülmuallimatı'nda (Kız Öğretmen Okulu) Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti Konya Şubesi de kurulmuştur.¹⁰⁵ Şubenin başkanlığına Mevlâna Dergâhı Postnişini Abdülhalim Çelebi'nin eşi Kevser Hanım, başkan yardımcılığına Tahir Paşa'nın eşi Şerife Hanım getirilmiştir.¹⁰⁶

5. Sonuç

Konya'da Müdafaa-i Hukuk ve Kuvâ-yı Milliye teşkilatlarının geç kurulması bölgede stratejik öneme sahip olan demiryolu istasyonlarının ve haberleşme hatlarının beklenenden daha uzun süre İtilaf devletlerinin kontrolünde kalmasına sebep olmuştur. Bu durum Ankara Hükümeti'nin Konya'yı Batı cephesinin ikmal merkezi haline getirmesini geciktirmiş, Güney cephesi ile irtibat kurmasını zorlaştırmıştır. İzmir ve çevresinde çıkan karışıkların önlenmesi için Konya'daki bazı askeri birliklerin bölgeye nakledilmesi teşebbüsü İtilaf devletleri tarafından engellenmiştir.

Konya'da Müdafaa-i Hukuk teşkilatlarının geç kurulmasının bir diğer olumsuz etkisi de Teali-i İslâm, Hürriyet ve İtilaf, Sulh ve Selamet, İngiliz Muhipleri Cemiyeti gibi teşkilatların İtilaf devletleri ve İstanbul Hükümeti'nin katkıları ile Konya'nın çeşitli yerlerinde Millî Mücadele aleyhinde isyanların çıkmasına zemin hazırlamaları olmuştur. Adı geçen cemiyetlerin öncülüğünde yapılan propagandalar ve çıkan isyanlar Konya halkının Millî Mücadele'ye destek vermesini geciktirmiştir.

Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti geç kurulmasına rağmen çalışmalarına başladığı andan itibaren işgaller ve isyanlar karşısında Millî Mücadele hareketi ile iş birliği yaparak gerekli tedbirleri almış ve toplumu bilinçlendirme görevini üstlenmiştir. Başta İzmir'in işgali olmak üzere her türlü isyan ve işgal faaliyetlerini düzenlediği mitinglerle protesto etmiştir. İşgallerin haksız olduğunu anlatmak için Damat Ferit Hükümeti ile İşgal Kuvvetleri Komutanlığına çok sayıda telgraflar çekilmiştir. Yunanlıların Batı cephesinde ilerlemeye başlamasının ardından resmî askeri gücün yeterli olmayacağı düşüncesi ile Kolordu Komutanlığı'nın bilgisi dâhilinde maaşları Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti tarafından ödenen milis müfrezeleri (Millet Taburları) oluşturulmuştur. Tekâlif-i Milliye Emirlerinin yayımlanmasının ardından da Millî Mücadele'ye ayni ve nakdi yardımların yapılması için çaba sarf etmiştir.

¹⁰³ *Babalık*, 3 Eylül 1337 (1921).

¹⁰⁴ *Babalık*, 14 Eylül 1337 (1921).

¹⁰⁵ Bekir Sıtkı Baykal, *Millî Mücadele'de Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1986, s. 68.

¹⁰⁶ Atalay, "Konya ve İlçelerinde", s. 226-227.

Konya'nın Millî Mücadele saflarında yer almasının gecikmesi Cumhuriyet'in ilanından sonra bazı gruplar tarafından sürekli gündemde tutulmaya çalışılmış ve adeta Konya Millî Mücadele'ye karşıymış gibi bir algı ortaya çıkarılmak istenmiştir. Algının odak noktasına Millî Mücadele yıllarında Konya'da çıkan isyanlar konmuştur. Oysa isyanların doğrudan Konya'ya mal edilmesi doğru bir yaklaşım değildir. İsyanlarda Damat Ferit Hükümetleri ile İtilaf devletlerinin desteği ile kurulan bazı cemiyetlerin payı büyüktür. Konyalıların çok büyük bir çoğunluğu bu isyanlara karşı çıkmıştır. Bu itibarla isyanları şehir adı ile adlandırmak yerine çıkaranlar ve destekleyenlerin adıyla anmak daha doğru olacaktır.

Kaynaklar / References

- Albayrak, Cemal. *Atamızı Asacaklardı*. Samsun: Samsun Matbaası, 1949.
- Alemdar*, 9 Kânunusani 1336 (1920).
- Altay, Fahrettin. *10 Yıl Savaş (1912- 1922) ve Sonrası*. İstanbul: İnsel Yayınları, 1970.
- Anadolu ve Rumeli'de Gerçekleştirilen Yerel Kongreler ve Kentler Bibliyografyası*. 1. Cilt. Ankara: Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, 1993.
- Apalı, Mehmet Ali. "Millî Mücadele ve Konya". *Yeni Konya*, 4 Nisan 1986.
- Arabacı, Caner. *Millî Mücadele Dönemi Konya Öğretmenleri*. Konya: Kültür Sarayı Yayınları, 1991.
- Arabacı, C., B. Ayhan, A. Demirsoy ve H. Aydın. *Konya Basın Tarihi*. Konya: Palet Yayınları, 2009.
- Atalay, Ahmet. *Millî Mücadele'de Konya Kuvayı Milliyecileri*. Konya: Damla Ofset, 1997.
- Atalay, Ahmet. "Konya ve İlçelerinde Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin Kuruluşları ve Karakteristik Özellikleri", *Konya Kitabı V, Yeni İpekyolu Özel Sayısı*. Konya: Konya Ticaret Odası Yayınları, 2002.
- Atatürk, Gazi Mustafa Kemal. *Nutuk*. 3 Cilt. İstanbul: Devlet Matbaası, 1968.
- Atatürk'ün Bütün Eserleri, 4. Cilt* (1919). İstanbul: Kaynak Yayınları, 2005.
- Atatürk'ün Bütün Eserleri 6. Cilt* (1919 - 1920). İstanbul: Kaynak Yayınları, 2003.
- Atatürk'ün Millî Dış Politikası (Millî Mücadele Dönemine Ait 100 Belge) 1919-1923*. Cilt. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1994.
- Atatürk'ün Not Defteri VII*. Ankara: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 2007.
- Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri*. 4. Cilt. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1991.
- Avanas, Ahmet. *Millî Mücadele'de Konya*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1998.
- Babalık*. 14 Ağustos 1337 (1921), 3 Eylül 1337 (1921), 14 Eylül 1338 (1922), 21 Eylül 1337 (1921), 26 Eylül 1337 (1921).
- Baykal, Bekir Sıtkı. *Heyet-i Temsiliye Kararları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1974.
- Baykal, Bekir Sıtkı. *Millî Mücadele'de Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1986.
- Belgelerle Mustafa Kemal Atatürk (1916-1922)*. Ankara: Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, 2003.
- Beyoğlu, Süleyman. "Mütareke Döneminde Basının Sansürüne Bir Örnek, Ögüd Gazetesinin Kapatılması". *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*. 3 (1995): 35-42.
- Bilge, Galip. "Konya İsyanının Fena Tesirleri". *Gürses*. 1/4 (17 Kasım 1950).
- Erdeha, Kâmil. *Millî Mücadelede Vilayetler ve Valililer*. İstanbul: Remzi Kitapevi, 1975.
- Ergen, Rüştü. "Millî Mücadele Hatıraları". *Ekekon*. 28 Ekim 1949.

- Es, Selçuk. "Konya'ya Sürülen Kara Leke Delibaş Mehmet Olayı". *Yeni Konya*. 14 Ağustos-25 Ekim 1980.
- Es, Selçuk. "Konya'da Kurtuluş Savaşında Orduya Buğday Yardımı Yapan Köy, Mahalle ve Şahıslar". *Yeni Konya*. 19-21 Ocak 1980.
- Eski Harfli Türkçe Süreli Yayınlar*. 1. Cilt. Ankara: Millî Kütüphane Başkanlığı Yayınları, 1987.
- Gökbilgin, Tayyib. *Millî Mücadele Başlarken, Birinci Kitap*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1959.
- Güralp, Şerif. *Kurtuluş Savaşı'nın İcyüzü*. İstanbul: Güncel Yayıncılık, 2007.
- Gürel, Kazım. "Konya'da Millî Mücadele Hatıraları". *Yeni Konya*. 7-20 Eylül 1959.
- Güven, Cemal. "Millî Mücadele'de Konya Mitingleri". *İpekyolu Konya Kitabı V. Haz. Yusuf Küçükdağ*. Konya: Konya Ticaret Odası Yayınları, 2002.
- Harb Tarihi Vesikaları Dergisi*. 7 (1954).
- Harb Tarihi Vesikaları Dergisi*. 8 (Haziran 1954).
- Harb Tarihi Vesikaları Dergisi*. 9 (Eylül 1954).
- Harb Tarihi Vesikaları Dergisi*. 18 (Aralık 1956).
- Harb Tarihi Vesikaları Dergisi*. 39 (Mart 1962).
- Harb Tarihi Vesikaları Dergisi*. 45 (Eylül 1963).
- Harb Tarihi Vesikaları Dergisi*. 46 (Aralık 1963).
- Harb Tarihi Vesikaları Dergisi*. 48 (Haziran 1964).
- İleri*. 9 Teşrinievvel 1335 (1919).
- İkdam*. 23 Mayıs 1335 (1919), 9 Kânunusani 1336 (1920).
- İrade-i Milliye*, 19 Kânunusani 1336 (1920).
- Jaeschke, Gotthard. *Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi (30 Ekim 1918 -11 Ekim 1922)*. C. 1. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1989.
- Kansu, Mazhar Müfit. *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber*. C. 1. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1997.
- Kışmır, Celalettin. "Konyalı Kahramanlar - Sivaslı Ali Kemali". *Yeni Konya*. 9 Nisan 1968.
- Koralıtan, Refik. *Bir Politikacının Hatıraları*. Haz. Coşkun Ertepinar. Ankara: Hacettepe Taş Yayınları, 1999.
- Kutay, Cemal. *Kurtuluş ve Cumhuriyetin Manevi Mimarları*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1973.
- M. Sıfır. "Konya İsyanının İç Yüzü". *Yeni Sabah*. 2-3-9-10 Şubat 1940.
- Meramlı, A. "Heykeli Dikilecek Adam Ali Kemali Hoca Kimdir". *Yeni Konya*. 2-17 Mayıs 1975.
- Öğüt*. 2 Mart 1336 (1920), 18 Mart 1336 (1920), 20 Mart 1336 (1920), 21 Mart 1336 (1920), 22 Mart 1336 (1920), 18 Nisan 1336 (1920), 24 Nisan 1336 (1920), 25 Nisan 1336 (1920), 23 Eylül 1336 (1920).

- Önder, Mehmet. *Millî Mücadelede Konya 1*. Konya: Yeni Kitap Basımevi, 1953.
- Önder, Mehmet. *Konya Delibaş Hadisesi*. Konya: Yeni Kitap Basımevi, 1953.
- Önder, Mehmet. *Bilgin Sivasslı Ali Kemali (Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri)*. Konya: Yeni Kitap Basımevi, 1954.
- Önder, Mehmet. *Mümtaz Kuru*. Konya: Ülkü Basımevi, 1954.
- Önder, Mehmet. "Millî Mücadele'de Konya". *Yeni Konya*. 21 Mayıs-17 Haziran 1961.
- Osmanlı Mebusları (12 Ocak-11 Nisan 1336 (1920))*. Ankara: TBMM Yayınları, 1946.
- Pehlivanlı, Hamit. *Askeri Polis Teşkilatı*. Ankara: Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Dairesi Başkanlığı Yayınları, 1992.
- Polat, Nazım H. *Müdafaa-i Millîye Cemiyeti*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1991.
- Sarihan, Zeki. *Kurtuluş Savaşı Günlüğü, 1-2. Cilt, Mondros'tan Erzurum Kongresi'ne*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1993-1994.
- Selvi, Haluk. *Millî Mücadele'de İlk İşgaller-İlk Direnişler*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2011.
- Selvi, Haluk ve Bülent Cırık. *Millî Mücadele'de TBMM'ye Anadolu'dan Çekilen Telgraflar*. Ankara: TBMM Kültür Sanat Yayınları, 2020.
- Semiz, Yaşar. "Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti". *Konya Ansiklopedisi*. C. 4. Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2014.
- Semiz, Yaşar ve Güngör Toplu. "Millî Mücadele Döneminde Konya ve Atatürk". *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi (OPUS)*, 7/12 (2017): 254 – 283
- Selek, Sabahattin. *Anadolu İhtilali*. C. 1. İstanbul: Kastaş Yayınları, 1987.
- Şakir, Ziya. "Acı Hakikatler-Şark Ordusu Harekâta Geçince Entrikacılar da Faaliyete Girişmişlerdi". *Tan*. 9 İkteşrin (Ekim) 1936.
- Şimsir, Bilal N. *İngiliz Belgelerinde Atatürk*. C. 1. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1992.
- Takvim-i Vekayi*. 9 Teşrinievvel 1335 (Ekim 1919).
- Tansel, Selahattin. *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*. C. 1. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1977.
- Toprak, Zafer. "1909 Dernekler Kanunu". *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*. C. 1. İstanbul: İletişim Yayınları, 1985.
- TBMM Albümü, 1. Cilt (1920 - 1950)*. Ankara: TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, 2010.
- TBMM Gizli Celse Zabıtları, 1. Cilt*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1985.
- TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 1, 1. Cilt, İctima* 13. 9 Mayıs 1336 (1920).
- Tunaya, Tarık Zafer. *Türkiye'de Siyasal Partiler*. C. 1. İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları, 1983-1986.
- Türk İstiklal Harbi, 1. Cilt, Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı*. Ankara: Gen. Kur. Basımevi, 1999.
- Türk Parlamento Tarihi, Millî Mücadele ve TBMM I. Dönem (1919-1923), 3. Cilt, 3. Kitap*. Yay. Haz. Fahri Çoker. Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1980.

- Ulusoy, Ahmet. "Millî Mücadele'de Konya ve Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Faaliyetleri". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 14/78 (Temmuz 2021): 241-257.
- Ulubelen, Erol. *İngiliz Gizli Belgelerinde Türkiye*. İstanbul: Çağdaş Yayınları, 1982.
- Vakit*. 13 Ağustos 1335 (1919), 10 Kânunusani (Ocak) 1336 (1920).
- Yılmaz, Meşkure. *Konya'da Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti ve Mümtaz Bahri Kuru*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları, 2015.

Yazar Hakkında / About Author

**Prof. Dr. Yaşar SEMİZ | Selçuk Üniversitesi |
ysemiz[at]selcuk.edu.tr | ORCID: 0000 0002 9204 8014**

Yaşar SEMİZ 1958'de Artvin İline bağlı Arhavi İlçesi Kavak Köyü'nde doğdu. 1970'te Kavak İlkokulunu, 1973'de Arhavi Atatürk Ortaokulunu, 1976'da Arhavi Lisesi'ni bitirdi. 1982'de Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi Tarih Bölümünden mezun oldu. Yedek subay olarak askerlik görevinin tamamlamasının ardından 9 Eylül 1984'te Selçuk Üniversitesi Rektörlüğü Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Bölümünde okutman olarak göreve başladı. 1987 yılında Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü'nde, Prof. Dr. Rifat Önsoy'un danışmanlığında "Türk - Amerikan Münasebetleri Işığında Chester Projesi" konulu tezi ile "Yüksek Lisans" eğitimini tamamladı. 1991 yılında Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Anabilim Dalında, Prof. Dr. Mine Erol'un Danışmanlığında "Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti (1929 - 1939) adındaki tezini başarı ile savunarak "Bilim Doktoru" unvanını aldı. 1992'de Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsüne atandı. 2009 yılında "Doçent" oldu. 15 Temmuz 2010'da aynı üniversitede Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokuluna atandı. 2015 yılında da "Profesör" unvanını aldı. Üniversitede farklı dönemlerde çeşitli idari ve akademik görevler üstlendi. Halen Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulundaki görevini sürdürmektedir.

**Prof. Dr. Yaşar SEMİZ | Selçuk University |
ysemiz[at]selcuk.edu.tr | ORCID: 0000 0002 9204 8014**

Yaşar SEMİZ was born 1958 in Kavak Village of Arhavi District of Artvin Province. He graduated from Kavak Primary School in 1970, Arhavi Atatürk Secondary School in 1973, and Arhavi High School in 1976. He graduated from Hacettepe University, Faculty of Social and Administrative Sciences, Department of History in 1982. After completing his military service as a reserve officer. He started working as an instructor at the Department of Atatürk's Principles and History of Revolution at Selçuk University Rectorate on September 9, 1984. In 1987, at Hacettepe University Atatürk's Principles and History of Revolution Institute, He completed his "Master's" degree with his thesis on "Chester Project in the Light of Turkish-American Relations" under the supervision of Prof. Dr. Rifat Önsoy. In 1991, at Selçuk University Social Sciences Institute, Department of Atatürk's Principles and History of Revolution, He received the title of "Doctor of Science" by successfully defending his thesis titled "National Economy and Savings Society (1929 - 1939)" under the consultancy of Prof. Dr. Mine Erol. In 1992, he was appointed to Selçuk University Turkic Studies Institute. He became "Associate Professor" in 2009. On July 15, 2010, he was appointed to the Vocational School of Social Sciences at the same university. He received the title of "Professor" in 2015. He undertook various administrative and academic duties at the university in different periods. He currently continues his duty at the Vocational School of Social Sciences.